

CLEMENT LAJOS

Hetvenéves az alumíniumkohászat Székesfehérváron (1941–2011) II. rész*

Az előző számban szerepelt egy összeállítás az Alcoa-Köfém, korábban Székesfehérvári Könnyűfémű első hetven évének történetéről.

A történész-muzeológus Fülöp Krisztián cikkéből részletesen megismerhetők voltak a fehérvári korszak első hetven évének szakmai és ipartörténeti szempontból is jelentős eseményei. Írásában elsősorban az alkalmazott technológiákat, a termelőberendezéseket és a termelési adatokat mutatta be. Ehhez a cikkhez szorosan kapcsolódik a hátsó borító belső oldalán látható összefoglaló gyárelrendezési-telepítési rajzösszeállítás, amely a gyár méreteit és a különböző fejlődési szakaszokat hivatott bemutatni.

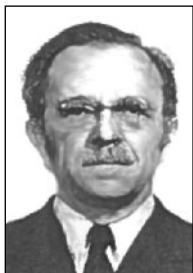
Jelen cikk az előző számban megjelent írás második részeként annak szerves folytatásának tekintendő, amelyben a szerző a 70 év szereplőinek tevékenységére, alkotásaik bemutatására helyezi a hangsúlyt. Helytállásuknak, küzdelmüknek kíván emléket állítani, és ezen keresztül tanulságokat leszűrni, melyhez technikai folyóiratban talán szokatlan hasonlatokkal is él.

Az emberi tényező, vagy mai szóhasználatnál emberi erőforrás mára egyre hangsúlyosabb tényezővé válik. Ugyanakkor tisztában kell lenni azzal is (és ezt a szerző vállalja is), hogy az emberekről szóló írások és megállapítások akaratlanul is hordozhatják vagy magukban rejthetik az esetleges szubjektív veszélyeit.

A kezdet, a magyar–német részvénnytársaság

1942-ben pályázatot hirdettek gyári munkások kiválasztására Székesfehérváron. Erre katonaviselt, bármely szakmabeli személyek jelentkezhetek. Közülük választották ki azt a 32 főt (lakatost, villanszerelőt), akik *Kóder Frigyes* és *Emőd Gyula* kohómérnökök vezetésével – egyhetes német nyelvtanfolyam után – négyhónapos betanulásra Berlinbe utaztak [1].

Nappal a német munkások mellett ismerkedtek az alumíniumöntés és -hengelés számukra addig ismeretlen rejtelmeivel, eszténként pedig a két mérnök beszámoltatta, ki-

■ Kóder Frigyes

■ Emőd Gyula

kérdezte és háttérmagyarázatokkal segítette őket. Emőd Gyula emlékirataiból tudható, hogy a mérnöki ismeretek megszerzéséhez nekik külön „erőfeszítéseket”, úgymint márkás konyakot és szivart is latba kellett vetniük [2].

E hihetetlenül intenzív időszak végére a teljesen kezdők közül középhaladók, majd haladók lettek, és így váltak gyárindító munkásokká, majd szakemberekké. *Ezen első csoda* egyik kiemelkedő alakja volt *Blazsúr*

István (1910–2007), aki villanszerelőként úgy elsajátította a félfolyamatos alumíniumöntést, hogy később több újítás, sőt szabadalom megalkotója lett. Ezekért *Tildy Zoltán* államelnöktől, annak székesfehérvári gyárlátogatása során, külön kitüntetést vehetett át.

A harmadik képen *Blazsúr István*, *Horváth György*, *Egerszegi János* és *Schultheisz Gyula* társaságában látható. A három kohómérnök egész életművével, nyugdíjba vonulásáig,

■ Horváth György, Egerszegi János, Blazsúr István (balról a harmadik), Schultheisz Gyula

Clement Lajos életrajza a 49. oldalon olvasható.

* A cikk az Alcoa-Köfém és az OMBKE Székesfehérvári Helyi Szervezet által 2011. június 16-án megtartott szakmai fórumon elhangzott előadás anyagának felhasználásával készült.

A hazai alumíniumgyártás és képlékenyalakítás Csepelen indult, majd a világháborús események és az azt követő iparpolitikai döntések folyamán helyeződött át több szakemberrel együtt Székesfehérvárra.

meghatározó személyisége volt e fontos korszaknak, az indulást követő felfutástól a nyolcvanas évekig. A képről hiányzik a hasonló pályát befutó kohómérnök társuk, *Köhler Imre*.

A következő felvételen az öreg mester e cikk szerzőjével látható, amint a megemlékezés serlegét veszi át a gyáralapítás jubileumi szakestélyén. Blazsúr István – mint a 32 fős csoport utolsó mohikánja – 97 évesen hunyt el.

■ Blazsúr István és Clement Lajos a Kőfém alapítása 60. évfordulójának emlékére rendezett szakestélyen

E betanuló csoportba tartozott *Sidó János* is, aki a sokmilliós tételben gyártott csőjártatos lemezek (a hűtőszekrények freonkeringető lemeze) atyamestere volt, és akitől ebben a témában a cikk szerzője is sokat tanult kezdő mérnök-művezetőként. Ez a korszak a betanulásról szólt, az indulásról és a szigorúan a berlini laboratórium által jóváhagyott technológiák szerinti hadi gyártásról, egy meglehetősen „vegyes” gépparkkal.

Később Emőd Gyula üzemvezető azonban saját megfigyelései és üzemi kísérletei alapján megváltoztatta az AlCuMg lemezek hőkezelését, miáltal kedvezőbb mechanikai tulajdonságokat ért el. Mindezt fegyelmet és háromhavi jutalmat kapott. Fegyelmet az előírt szolgálati út megsértéséért, a jutalmat pedig az elért eredményért. (Ez a történet nem csak a német időszakra jellemző, a vállalat teljes története során a gyártási paraméterek megváltoztatása csak a megfelelő szolgálati út betartásával volt lehetséges, napjaink minőségirá-

nyítási szabványai ezt még inkább megkövetelik.)

A háborús években a korábban említett német precizitás és fegyelem mellett meghatározó volt a magyar szakembergárda kiállása a háborús körülmények közepette, amelynek eredményeképp sikerült megmenteni a gyár berendezéseit mind a németek által előírt, mind a szovjet háborús jóvátételei leszerelésétől. *Íme egy újabb csoda.*

A felgyorsuló fejlődés

1946-ban alakult meg a magyar–szovjet vegyesvállalat (később Könnyűfémű). A korábban említett személyek mellett *Láng Jenő* főmérnök, *Sáfár László* és *Éder Ernő* kohómérnökök vezetésével kezdett kialakulni az a környékbeli (elsősorban ráchegyi, részben öreghegyi, felső- és alsóvárosi) *munkás-szakembergárda*, akik lehetővé tették a felgyorsuló fejlődést, valamint akikről és akikért ez a cikk íródott.

A háború és a konszolidáció után, különböző finanszírozási forrásokból, előbb szovjet–orosz technológiákkal és berendezésekkel, majd a Cegedur-Pechiney know-how megállapodással, ezt követően az IHI japán hideghengercsatorna beszerzésével – egy egészen új minőségszemlélettel párosulva – sikerült a termékválasztékot bővíteni (elsősorban a fokozott kikészítettségű, így magasabb hozzáadott értékű termékekkel) és grandiózus beruházásokkal a gazdaságosságot és a versenyképességet javítani.

Ehhez a felgyorsult fejlődéshez két kiemelkedő fontosságú esemény teremtette meg az alapot és a lehetőséget:

– A Magyar–Szovjet timföld–aluminium egyezmény kidolgozása és aláírása (1962)

– A Magyar Alumíniumipari Tröszt mint országos vertikális szervezet lét-

■ Dr. Dobos György

■ Timár Vilmos

rehozása és kiemelt működtetése (1963-tól)

Mindezek népes alkotógárda nevéhez kötődnek, közülük mégis ki kell emelni *dr. Dobos György* és *Timár Vilmos* tehetségét és harcos munkásságát [3].

Mellettük ugyancsak meg kell emlékezni *Egerszegi János* kohómérnökről, akinek első (és nyugdíjba vonulásáig egyetlen) munkahelye volt a székesfehérvári gyár 1948 és 1985 között, ahol egészen különleges

■ Egerszegi János

intuícióval és egyben hihetetlen dinamikával és munkaszeretettel, döntési készséggel megáldva évtizedeken át volt a gyár szakmai irányítója, „esze”.

Voltak nála magasabb beosztásúak is, de rátermettségével, megszállottságával – a fejlesztéseket leszámítva – minden fontos kérdésben vállalta és hordozta a felelősséget. A termelésben a technológiáktól a hatékonyságig, a gazdálkodási, a társadalmi, a sport, az üzemi élet minden területén – egyedül a pártpolitikát leszámítva – rajta tartotta kezét. Ahogyan egyszer találóan megjegyezte, a cég működését illetően tőle maradt fenn a legtöbb hivatali aláírás. Az OMBKE Székesfehérvári Csoportjának 1955-ben alapító tagja volt, majd hat cikluson át, 1963 és 1984 között volt a csoport elnöke. Erre az időszakra tehető a cég maximális támogatását is élvezve a helyi csoport fénykora [4].

A munka és a szakma hétköznapi bajnokairól is meg kell emlékezni. Nehéz lenne csupán felsorolni is azon mérnökök százait *Almacht Ferenctől Zachár Lászlóig*, akik szolgálatukkal és tudásukkal alakították a 70 év történéseit. Ők többnyire ismeretek a lapunkban megírt cikkeikből, közleményeikből, és sajnos sokuk az egyesületi nekrológokból.

Ugyanakkor alig kaptak és kapnak publicitást a szakma egyetemét nem végzett, de hihetetlen sokrétű gyakorlati ismeretet felhalmozó *hétköznapi bajnokai*. A már említett „gyáralapító” Blazsúr István (öntöde), *Király József*, *Hopp István*, *Kauth Ferenc*, *Brunner László*, *Pintér Miklós* (hengermű), *Karácsonyi Imre*, *Vincz*

István, Tótfalvi László, Szentesi István (prés- és húzómű), Malomhelyi Ferenc (préskovács), Traumberger Gyula, Szklenár József, Máhr István, Katona László (karbantartás), Gyenes László (labor) vagy az örökmozgó, mindenkinek mindenben segítő Halmi Lajos.

Néhányan közülük kiemelést érdemelnek. Karácsonyi Imre a háborús újrainduláskor kilőtt tankok páncéljából készítette az első prösszerszámokat. Király József főművezetőként hét üzemvezetőt szolgált. Mondása szállóige lett: „Üzemvezető jön, üzemvezető megy, de a Király marad”.

Brunner László hétgyermekes bányászcsaládból 14 évesen lépett be a gyár kapuján, és hengerésztanulóként állt munkába. Szakmunkásként hosszú éveken át járt három és folyamatos műszakba dolgozni mint meleghengerész, majd csoportvezető. A váltó műszak mellett esti technikai oklevelet szerzett és lett művezető, főművezető, a privatizáció után termelésvezető (menedzser), míg végül a világcég egyik olaszországi cégének műszaki-termelési tanácsadójaként vonult nyugdíjba, amit sajnos – korai halála miatt – csak rövid ideig tudott élvezni. A kemény tanulóévek során az alumíniumhengerlés szinte minden területén kiterjedt gyakorlati szaktudást szerzett, beleértve a síkíkfekvés, a lencsésesség, de az olajlefúvatás vagy az emulziókezelés kérdéseit is.

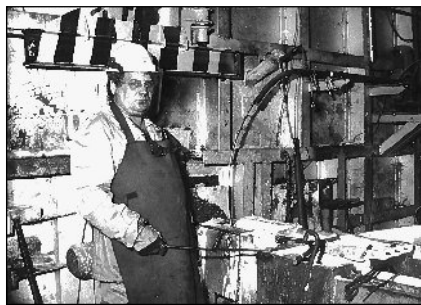

■ Brunner László (kép jobb oldalán) a Hengermű csarnokban egy spanyol kollégával

Ez a szakembercsapat szolgálta a szakmai tudás mellett és azzal szoros összhangban a működtetés alapját, a lelket. Ők ismerték és értették legjobban a hozzájuk beosztott munkások életét, gondjait.

A gyárindító 32 úttörőt több százan, majd ezren követték, kezdetben környékbeli dinasztikák. (Kauth, Bor-

bély, Máhr, Bognár, Szalczgrúber, Sebestyén, Szklenár, Preininger, Zsedely, Balog, Viza és társaik.) Ők, akik többnyire három vagy folyamatos műszakban jártak (járnak) akár szombat éjszakára vagy vasárnapi ebéd után. A házaspárok, amíg kicsi a gyerek, a felügyelet miatt eltérő műszakban, egymással alig találkozáva dolgoztak. Ők jelentették (és jelentik) a motort, a működtetés szívéét.

■ Takács István öntő az Öntöde legnagyobb tapasztalatú szakemberei közé tartozott

Ezek a leírások és megállapítások nagyjából a privatizációt megelőző időkről szólnak, de nagyon fontos tanulságokat és üzeneteket hordoznak a jelen, és még inkább a jövő számára, elsősorban az intézményi és részben a munkahelyi szakmai oktatások tekintetében.

A gyárindító 32+2, de sokáig az utánuk következő szakemberek, mesterek és műszakiak is mind a produktív munkán alapuló értékrenden nevelkedtek. Ők nem a szót, hanem a kalapácsot, tekercset, az öntőüstöt vagy a logarlécet „vitték”, és erre képezték, sőt nevelték őket (pl. a kötelező üzemi gyakorlatokkal).

Magas színvonalú technikusképzés folyt Székesfehérváron, Veszprémben, Diósgyőrben és később Dunaújvárosban, a műszaki egyetemeken pedig akkor még elsősorban „ipari” mérnököket képeztek.

A gyár saját költségén tanműhelyt épített, ahol a nyolcvanas években 110-180 fő tanult és dolgozott évente. Kihelyezett esti tagozatos technikusképzés folyt a munka mellett a tanulást is vállaló szakemberek számára, jórészt a gyári mérnökök bevonásával. Sokan kiemelkedő életpályát futottak be a gyárban úgy, hogy beosztásuk mellett levelező tagozaton az egyetemet is elvégezték:

Bárdfalvi Tamás, Dzsaja Lajos, Szeri Istvánné, Gyűrűsi Ferenc és sokan mások.

Világszínvonalon az alumíniumipar vezető cégének üzemeként

Minden olvasó előtt ismeretesek azok a változások, amelyek hazánk iparában a '80-as, '90-es években bekövetkeztek, és amelyek az alumíniumiparunkat sem kerültkék el. Ennek következtében sok üzem megszűnt, vagy jobb esetben átalakult. A forgótőke hiánya miatt (is) ellehetetlenülő „gyöngyszemet”, a székesfehérvári gyárat is utolérte a globalizáció. Immáron amerikai tulajdonban, teljesen új fejlődési pályára kerülve, amelynek természetesen voltak veszteségei és nyertesei, jutott el mostani műszaki színvonalára. Mégpedig a világszínvonalra, magas fokú ergonómiai, biztonsági, egészség- és környezetvédelmi elkötelezettséggel működik, kohászatunkban egyedülálló tisztaságú csarnokokkal és impozáns külső környezettel.

Végül összegzésképpen, de akár tanulságképpen is, szakmai lapban talán szokatlan módon, megengedhető egy *metafora*.

■ A napraforgótábla helyén épült a Székesfehérvári Könnyűfémű

A mai Alcoa-Köfém és az azt övező lakótelep helyén, a Ráchegyen 70 évvel ezelőtt még szelíden hullámozó, összefüggő kukorica- és napraforgótáblák voltak. S ahogy a napraforgó koronája forog a Nap felé, keresve a számára éltető fényt, azonnál kereste a kibontakozási lehetőséget a Trianon után megmaradt szinte egyetlen számottevő természeti kincsünkre, a magyar bauxitra épülő iparág.

Fordult először nyugatra (Németország), az elvesztett háború után ke-

letre (Szovjetunió), majd újra nyugatra (Franciaország). Később egy pillantás a messzi Távol-Kelet felé (Japán), majd legutóbb megint nyugatra, de már át az óceánon (USA). Így pergett le hét évtized, a körülmények folytán két német, öt orosz, három magyar, egy német (az Alcoa színeiben), két amerikai, majd újra egy magyar igazgató irányítása alatt.

Miközben a napraforgó koronája forgott, addig a magyar szakemberek (mérnökök, technikusok, kétkezi munkások) mint erős gyökerek, mindvégig szilárdan tartották nemcsak a koronát, hanem az egész fel-

építményt. Ők jelentették és jelentik a folytonosságot és a napfény mellett a földből szivott tápláló erőt. Kellene az éltető napfényt jelentő anyagi erőforrások, amelyek szükségese a technika fejlesztésére és a hatékonyság növelésére. Ugyanakkor ne feledkezzünk el a mindezeket működtető emberről. Hajtsunk fejet a hetvenéves erőfeszítésük és helytállásuk előtt, amiért és ahogyan mindezt tették, *ésszel, szívvel és lélekkel*.

Ez lehet a záloga annak, hogy a „magyar ezüst” fehérvári hetvenéves története töretlenül íródjon tovább, lehetőleg arany betűkkel.

Irodalom

- [1] *Dr. Harsányi József*: A Székesfehérvári Könnyűfémű történetének 50 éve. Székesfehérvár, 1991
- [2] *Dr. Emőd Gyula*: Holttá nyilvánítva. Budapest, 2006
- [3] *Timár Vilmos*: A Magyar–Szovjet Timföld–Alumínium Egyezmény. 1962. XI. 15. A Mi Múzeumunk, 2008. június
- [4] *Csömöz Ferenc*: Az első ötven év története. (OMBKE) Székesfehérvár, 2005
- [5] *Dr. Köves Elemér*: A magyar alumíniumipar története életrajzokban. Székesfehérvár, 1999

■ EGYESÜLETI HÍREK

A Fémkohászati Szakosztály ünnepi vezetőségi ülése

Folytatva a 18 éves hagyományt, március 12-én, immáron az új egyesületi központban tartotta idei évadnyitót (egyúttal tavalyi évzárót) és a hajdanvolt március 15-i történésekre emlékező vezetőségi ülését a Fémkohászati Szakosztály. *Petrusz Béla* sajnálatos elhunytja miatt elnök nélkül maradt szakosztály ülését a négy al-elnök közül *Balázs Tamás* köszöntötte és vezette le. A hagyományokhoz híven külön köszöntötte az ilyenkor jelenlévő pártoló tagvállalatok képviselőit, az elmúlt évi szakosztályi kitüntetetteket, és nem utolsósorban a megjelent tiszteleti tagjainkat. Rendkívüli napirendi pont keretében – a néhány nappal magunk mögött hagyott nőnap kapcsán – köszöntöttük a megjelent egyesületi, illetve székesfehérvári kolléganőket. Ezt a tavalyi éves titkári beszámoló követte *Sándor István* szakosztályi titkárunktól. Beszámolójában megemlékezett az elmúlt év jelentősebb egyesületi, illetve szakosztályi rendezvényeiről, külön kiemelve a Szigetközi Napok sikerét, de mindenekelelt a rendszeres miskolci egyetemi nagyrendezvényünk, a XII. Fémkohászati Szakmai Nap sikerét.

A konferencia zárásaként ezúttal rézfúvós koncertet kaptunk ajándék-

ba a korábban megszeretett női vonósnégyes után. A szakosztály pedig magától jött mint mindig. A titkár úr megemlékezett azokról a szponzorokról is, akik nélkül nemigen jöhetett volna létre a gazdag program. Szerepeljenek itt a támogatás mértékétől függetlenül névsorban: Coppermet Kft., EBA Kft., Fémszövetség, Glob-Metal Kft., HWH Kft., Martin Metals Kft., Regy Metal Kft., Schmelzmetall Hungaria Kft. és végül a Tigáz Zrt. Köszönjük az előadásokat és a támogatást.

A beszámoló ezt követően a helyi szervezetek éves tevékenységére tér ki, illetve bemutatta a szakosztály részvételét az egyesületi központ által a politikai életnek íródott szakmaink helyzetét és jövőjét bemutató szakmai (lobby) tanulmány elkészítésében. Végezetül kissé szomorú statisztikát hallhattunk a 326 fős szakosztályi tagság életkorának összetételéről: a 10 tiszteleti tagon kívül 130 aktív dolgozó és 61 hetven év fölötti tagunk van. A beszámolót az idej teljes éves program bemutatása követte.

Következett az ünnepi napirendi program: mint már oly sokszor, az ünnepi szónok ismét a kecskeméti elnök, *Dánfy László* volt. A szabad-ságharc történetéből ismételten egy

újabb részlettel állt elő, párhuzamosan bemutatva *gróf Andrássy Gyula* tevékenységét és helytállását. Az előadás kapcsán *Laár Tibor* tiszteleti tagunk a témához kapcsolódóan Erdély önállóságáról szóló ismereteit osztotta meg a hallgatósággal.

Ugyancsak a hagyományaink mentén, ezúttal is főt hajtottunk egyik nagy elődünk és tanítónk, *dr. Gillemot László* professzor úr emléke előtt. Az idén születésének 100. évfordulója alkalmából centenáriumi évet szervezők és ünneplők nevében a volt tanítvány és munkatárs *dr. Éva András*, budapesti helyi szervezetünk vezetőségi tagja tartott átfogó megemlékezést a fiatal mérnökről, a tanszékalapító professzorról, az intézetalapító igazgatóról, a tanárról, a férfiről, a családapáról. A megemlékezést egy rövid kisfilm is színesítette, és tette az előadást még maradandóbbá.

Végül ismét csak a hagyományokra hivatkozva, a csülkös vacsora és a rétes következett. Pont olyan finom volt, mint a korábbi években. Nehézebb volt a Batthyány tér környékét otthagya egy újabb söröző feltalálása, hogy egy kicsit elbúcsúzzunk a Fő utcától is...

 Hajnal J.